

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-31-67>

УДК 338.48

УПРАВЛІННЯ БЕЗПЕКОЮ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

TOURISM INDUSTRY SAFETY MANAGEMENT IN CONDITIONS OF COVID-19 PANDEMIC

Живко Зінаїда Богданівна

доктор економічних наук, професор,
Львівський державний університет внутрішніх справ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4045-669X>

Лелюк Наталія Євгенівна

кандидат економічних наук, доцент,
Харківський національний університет міського господарства
імені О.М. Бекетова
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8144-7442>

Родченко Світлана Сергіївна

кандидат економічних наук,
Харківський національний університет міського господарства
імені О.М. Бекетова
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8611-2796>

Zhyvko Zinaida

Lviv State University of Internal Affairs

Lelyuk Natalia, Rodchenko Svitlana

O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

Стаття присвячена проблемам управління безпекою туристичної сфери. Туризм – складна соціально-економічна система, яка здійснює комплексний вплив на розвиток економіки: розвиток туристичної сфери сприяє розвитку туристичних зон, збільшенню кількості подорожей, підвищенню якості життя людей, соціально-культурному розвитку населення, збільшенню надходжень до місцевих бюджетів. Встановлено, що поняття «безпека туризму» включає в себе особисту безпеку туриста, безпеку здійснення підприємницької діяльності у туристичній сфері, безпеку держави, в якій надаються туристичні послуги. Проведено аналіз впливу пандемії COVID-19 на розвиток туристичної сфери. Встановлено, що пандемія стала причиною скорочення обсягів наданих туристичних послуг та перерозподілу надходжень від надання туристичних послуг на користь вітчизняного туриста. Розроблено заходи управління безпекою туристичної галузі в умовах пандемії.

Ключові слова: туризм, безпека туристичної галузі, загрози безпеці туризму, пандемія, управління безпекою туристичної сфери.

Статья посвящена проблемам управления безопасностью туристической сферы. Туризм – комплексная социально-экономическая система, которая осуществляет комплексное влияние на развитие экономической системы. Развитие туристической сферы способствует развитию туристических зон, увеличению количества путешествий, повышению качества жизни людей, социально-культурному развитию населения, увеличению поступлений в бюджет. Установлено, что понятие «безопасность туризма» включает в себя личную безопасность туриста, безопасность предпринимательской деятельности в туристической сфере, безопасность государства, в котором предоставляются туристические услуги. Проведен анализ влияния пандемии COVID-19 на развитие туристической сферы. Установлено, что пандемия послужила причиной сокращения объемов предоставленных туристических услуг и перераспределения поступлений от предоставления туристических услуг в пользу отечественного туриста. Разработаны мероприятия по управлению безопасностью туристической отрасли в условиях пандемии.

Ключевые слова: туризм, безопасность туристической отрасли, угрозы безопасности туризма, пандемия, управление безопасностью туристической сферы.

Problems of tourism safety management have been considered in the paper. An important place in economic system of the state belongs to the tourism industry. Tourism is a complex socio-economic system that has a complex impact on economic development. It is established that the impact of tourism is manifested by spread of certain economic and socio-cultural benefits that arise in various activities and spread to different areas. Tourism industry development contributes to the development of tourist areas, increasing the number of trips, improving people life quality, socio-cultural development of population, increasing revenues to local budgets. It has been determined that the concept of "tourism safety" is a complex and multifaceted concept. "Tourism safety" includes personal security of tourist, security of doing business in tourism sector, security of the state in which tourist services are provided. Threats to the safety of tourist include threats to the violation of constitutional rights and freedoms of tourist, harm to life and health, damage or loss of property, improper performance of their duties by the tour operator. Among the threats to security of doing business in tourism industry are the following: the lack of favorable conditions for doing business, business risk, the action of unforeseen factors. Threats to the security of the state in which tourist services are provided are the following: violation of nature management conditions in the field of tourism, destruction of tourist sites and damage to cultural heritage, committing crimes in the state, exploitation of local tourism industry, threats of emergencies both natural and man-made origin and others. An analysis of COVID-19 pandemic impact on development of tourism industry has been conducted. It has been established that the pandemic caused a reduction in the volume of tourist services provided in Ukraine by 44.2% in 2020 and redistribution of revenues from the provision of tourist services in favor of domestic tourists. Measures of tourism industry safety management in pandemic conditions have been developed.

Keywords: tourism, safety of tourism industry, tourism safety threats, pandemic, tourism industry safety management.

Постановка проблеми. Події останніх років актуалізували проблеми забезпечення економічної безпеки держави. Процес глобалізації відкрив економічні кордони, спротивши міжнародну торгівлю, міграційні процеси, збільшивши туристичні потоки і т. д. Проте вказані процеси окрім переваг створюють для держав додаткові ризики та загрози. Зокрема, національні економіки піддаються впливу загальносвітових процесів та тенденцій і уряди не завжди мають змогу вчасно нівелювати ці загрози. Суттєвим викликом для урядів всіх держав стала пандемія COVID-19, яка забрала життя сотень тисяч людей, завдала значних збитків світовій економіці, змінила усталений спосіб життя.

Важливу роль у забезпеченні економічної безпеки держави належить туристичній галузі. Туризм – складна соціально-економічна система, яка здійснює комплексний вплив на розвиток економіки. Перевагами туристичної галузі є її експортоорієнтованість, низький рівень енергоємності та використання природних ресурсів, створення великої кількості додаткових робочих місць, наповнення бюджетів різних рівнів, її просвітницька спрямованість та підвищення якості життя населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема безпеки туристичної сфери була предметом дослідження О. А. Борисюк, А. П. Голод, Л. Л. Івашин, В. М. Козинець, Н. В. Корж, А. В. Фролов. У своїх працях науковці роблять акцент на дослідженні теоретичних основ забезпечення безпеки у туристичній сфері, виокремленні основних ризиків та загроз безпеці туриста, туристичної фірми та сфери в цілому. Вплив пандемії

COVID-19 на туристичну галузь досліджували Аппельт Г. В., Бігус М. М., Гальків Л. І., Даниліна С. О., Демків Ю. М., Добушовський П. А., Коцюрубенко Г. М., Стукач Т. М., Шикіна О. В.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Зважаючи на відсутність дієвих механізмів подолання вірусу Covid-19, набувають особливої актуальності питання розробки шляхів адаптації туристичної сфери до умов пандемії з метою забезпечення безпеки туризму.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою даного дослідження є розробка дієвих управлінських заходів забезпечення безпеки туризму в умовах пандемії COVID-19. Задля досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

– розглянути сутність та структурувати поняття «безпека туризму», виокремити основні ризики та загрози, що виникають для кожного рівня;

– провести аналіз впливу пандемії COVID-19 на туристичну сферу;

– розробити дієві управлінські заходи забезпечення безпеки туризму в умовах пандемії COVID-19.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток туристичної галузі має важливе значення для суспільства. І мова тут не тільки про вплив туризму на якість життя людей. Специфікою туристичної сфери є те, що вона є складною міжгалузеву соціально-економічною системою, яка чинить мультиплікативний вплив на розвиток економіки. Позитивний вплив від туризму проявляється поширенням певних економічних та соціокультурних благ, що виникають у різноманіт-

них видах діяльності та поширюються на різні території. Розвиток туристичної сфери сприяє розвитку туристичних зон (благоустрій території, оновлення готельного фонду, розвиток транспортного сполучення, створення робочих місць), збільшенню кількості подорожей, підвищенню якості життя людей, соціально-культурному розвитку населення, збільшенню надходжень до місцевих бюджетів.

Дослідженню впливу туристичної галузі на економіку, а саме туристичному мультиплікатору, присвячено працю Г. Гандела та Н. Фігіні, в якій зазначається що туристичні витрати здійснюють мультиплікативний вплив на такі показники як зайнятість у туристичній сфері та виробництво туристичних та пов'язаних із ними товарів та послуг. І чим більше значення туристичного мультиплікатора, тим більший внесок туризму у розвиток економіки [1, с. 428–440]. Доцільно зазначити, що дія туристичного мультиплікатора має і зворотній напрям. Це так званий «мультиплікатор загроз та ризиків», що виникає під дією зовнішніх та внутрішніх загроз. Тобто, у разі виникнення певних чинників, що здійснюють негативний вплив на туристичну сферу, то їх дія призводить до збільшеного негативного ефекту. За таких умов актуалізується проблема управління безпекою туристичної сфери.

Поняття «безпека туризму» є комплексним і багатограним поняттям, оскільки включає в себе безпеку різних рівнів: особисту безпеку туриста, безпеку здійснення підприємницької діяльності у туристичній сфері, безпеку держави, в якій надаються туристичні послуги. Тому і ризики та загрози безпеці туризму доцільно розподіляти залежно від рівня:

– *безпека туриста* – загрози порушення конституційних прав та свобод особи-туриста, заподіяння шкоди життю та здоров'ю, пошкодження або втрата майна, неналежне виконання туроператором своїх обов'язків;

– *безпека здійснення підприємницької діяльності у туристичній сфері* – відсутність сприятливих умов для здійснення підприємницької діяльності (корупція, хабарництво бюрократія, високий рівень монополізації ринку), підприємницький ризик (невиконання обов'язків контрагентами, непередбачувана зміна умов ведення підприємницької діяльності), дія непередбачуваних чинників (стихійні лиха, пандемії і т.д.);

– *безпека держави, в якій надаються туристичні послуги* – порушення умов природокористування у сфері туризму, руйнування туристичних об'єктів та заподіяння шкоди

культурній спадщині, вчинення на території держави злочинів (терористичних актів, поширення наркотичних речовин, контрабанди), експлуатація суб'єктами туристичної індустрії місцевого населення (в тому числі експлуатація неповнолітніх осіб), загрози виникнення надзвичайних ситуацій як природного, так техногенного походження та інші [2].

Суттєвим негативним чинником розвитку туристичної галузі є пандемія COVID-19. Саме туризм першим відчув на собі наслідки активної фази карантину – більшість готелів не мали можливості приймати відвідувачів, заборона масових заходів (фестивалів, спортивних змагань, концертів, парадів), що приваблювали туристів, значно вплинула на скорочення туристичних потоків.

Щорічні дослідження, які проводить Всесвітня рада з подорожей та туризму, показують такі наслідки впливу пандемії на світову туристичну сферу:

– відбулося суттєве скорочення обсягів наданих туристичних послуг, що вплинуло на скорочення частки створеного ним світового ВВП. Так, якщо у 2019 р. туристична галузь створила 10,4% світового ВВП, то у 2020 р. її внесок скоротився на 4,9% і склав 5,5% світового ВВП;

– туристичні витрати внутрішніх туристів зменшились на 45%, в той час як витрати іноземних відвідувачів зменшились на 69,4%;

– скорочення робочих місць, зайнятих у туристичній сфері на 18,5%. У 2020 р. було втрачено 62 млн. робочих місць – у 2019 р. число зайнятих у сфері туризму становило 334 млн. робочих місць, а у 2020 р. – лише 272 млн. робочих місць. Зазначимо, що величина цих втрат значно занижена, оскільки багато робочих місць наразі підтримується за допомогою державних схем підтримки бізнесу;

– внаслідок COVID-19 та поточних обмежень на міжнародну мобільність, туристичний сектор зазнав збитків майже на 4,5 трлн доларів США [3].

Щодо України, то пізній початок курортно-рекреаційного сезону внаслідок впровадження обмежувальних заходів також створив кумулятивний ефект, який негативно вплинув як на індустрію відпочинку та подорожей, так і на супутні галузі – готельно-ресторанний бізнес, транспорт (пасажирські перевезення), роздрібну торгівлю, індустрію розваг та діяльність установ культури [4, с. 14]. В сукупності карантинні обмеження стали причиною скорочення обсягів наданих туристичних послуг у 2020 р. на 44,2%. Так, якщо у 2019 р. питома вага ВВП, створена туристичною сферою ста-

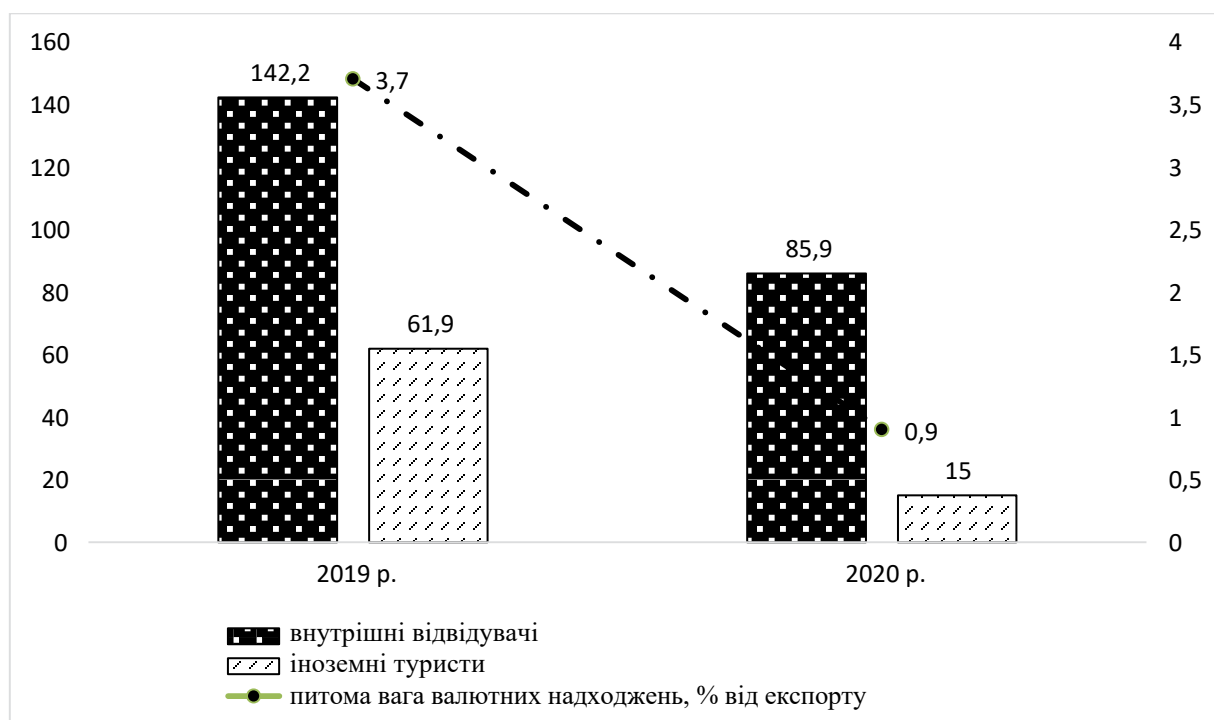


Рис. 1. Обсяги надходжень від іноземних та вітчизняних туристів упродовж 2019–2020 рр., млн грн

Джерело: [5]

новила 6,3%, то у 2020 р. цей показник скоротився до позначки 3,4% ВВП. Обсяги надходжень від іноземних та вітчизняних туристів наведено на рис. 1.

В умовах карантинних обмежень саме вітчизняний турист став «рятувальним жилетом» для галузі. Обсяг грошових надходжень від внутрішніх туристів скоротився майже на 40% в той час як надходження від іноземних туристів зменшилися на 75,7%. Така тенденція відобразилась і на питомій вазі валютних надходжень від сфери туризму, яка скоротилася в 4 рази.

Окреслені тенденції знайшли відображення і на структурі витрат (див. рис. 2).

Пандемія COVID-19 вплинула не лише на обсяги надходжень від туристичних послуг, вона змінила і структуру витрат туристів на користь вітчизняних туристів. Так, питома вага витрат іноземних туристів у 2020 р. скоротилася вдвічі і склала лише 15%.

Як бачимо, наслідки пандемії є руйнівними для туристичної галузі, суттєво підривають її економічну безпеку. Без переосмислення нових викликів, галузь не зможе вийти з кризи та розвиватися. На даному етапі відбувається поступова адаптація туристичної галузі до нових умов. Розробка ефективних управлінських

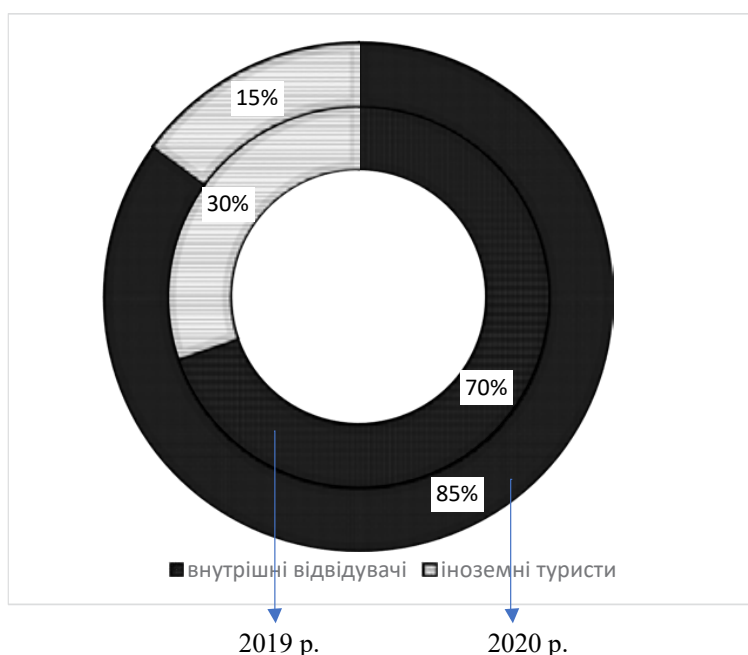


Рис. 2. Питома вага витрат іноземних та вітчизняних туристів упродовж 2019–2020 рр., %

Джерело: [5]

рішень не тільки дасть можливість «утриматись на плаву» туристичним компаніям, зберегти робочі місця, а й трансформуватися та вийти сильнішими. Відродження туристичної сфери неможливе без усвідомлення новітньої моделі туристичних подорожей, врахування нових побажань туристів та карантинних вимог.

Висновки. Проведене дослідження показало, що в умовах пандемії COVID-19 відбувається перебудова туристичної галузі. Відродження туристичної сфери неможливе без усвідомлення новітньої моделі туристичних послуг. Серед першочергових заходів, спрямованих на відновлення туристичної галузі, підвищення рівня її безпеки необхідно виокремити такі:

– суворе дотримання епідеміологічних умов (використання дезінфекторів, дотри-

мання соціальної дистанції, тестування туристів). Для досягнення ефективності вказаних заходів необхідно розробити і узгодити чіткі протоколи охорони здоров'я та гігієни та забезпечити їх дотримання у всьому світі;

– впровадження новітніх технологій. Умови пандемії вимагають скорочення особистих контактів. За таких умов ефективним засобом є впровадження цифрових технологій, безконтактних способів розрахунків та спілкування;

– впровадження урядових програм підтримки туристичної сфери. Впроваджені український урядом у 2020 р. заходи показали свою дієвість та результативність. Проте для ефективного відновлення доцільно розробити державні програми підтримки вітчизняних курортно-рекреаційних закладів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Candela G., Figini N. The economics of tourism destinations. New York : Springer, 2012. 616 p.
2. Маловичко С.В., Барабанова В.В. Трансформаційна система послуг туристичної сфери: виклики сьогодення. *ВІСНИК ДонНУЕТ*. 2020. № 1(72). С. 66–74. DOI: <https://doi.org/10.33274/2079-4819-2020-72-1-66-74>
3. Звіти про економічний вплив. URL: <https://wttc.org/Research/Economic-Impact>
4. Вплив COVID-19 та карантинних обмежень на економіку України. URL: <https://www.kas.de/documents/270026/2020.pdf>
5. Travel & Tourism. Global Economic Impact and Trends 2021. URL: <https://wttc.org/Portals/0/Documents/Reports/2021/Global>
6. Кулиняк І.Я., Жигало І.І., Ярмола К.М. Туристична галузь в умовах пандемії COVID-19: тенденції та заходи підтримання. *БІЗНЕСІНФОРМ*. 2021. № 1. С. 177–184. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-1-177-184>

REFERENCES:

1. Candela G. & Figini N. (2012) The economics of tourism destinations. New York: Springer.
2. Malovychko S.V. & Barabanova V.V. (2020) Transformatsiina systema posluh turystychnoi sfery: vyklyky sohodennia. [Transformational system of services in the tourism sector: the challenges of today]. *VISNYK DonNUET*, no. 1(72), pp. 66–74. DOI: <https://doi.org/10.33274/2079-4819-2020-72-1-66-74> (in Ukrainian)
3. Zvity pro ekonomichnyi vplyv [Reports on economic impact]. Retrieved from: <https://wttc.org/Research/Economic-Impact>
4. Vplyv COVID-19 ta karantynnykh obmezhen na ekonomiku Ukrainy [Impact of COVID-19 and quarantine restrictions on the economy of Ukraine]. Retrieved from: <https://www.kas.de/documents/270026/2020.pdf> (in Ukrainian)
5. Travel & Tourism. Global Economic Impact and Trends 2021. Retrieved from: <https://wttc.org/Portals/0/Documents/Reports/2021/Global>
6. Kulyniak I.Ya., Zhyhalo I.I. & Yarmola K.M. (2021) Turystychna haluz v umovakh pandemii COVID-19: tendentsii ta zakhody pidtrymannia [Tourism industry in the context of the COVID-19 pandemic: trends and measures]. *BIZNESINFORM*, no. 1, pp. 177–184. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-1-177-184> (in Ukrainian)